

Edmundas Simanaitis: „Turime daug kuo didžiuotis“

2006-08-16

1. Kokią matote Lietuvą po šimto metų?

Tai priklausys nuo pasaulio regionų raidos. Stiprėja Azijos ir Afrikos vaidmuo. Susiklosčiusi regione geopolitinė padėtis rodo, kad per artimiausius kelis dešimtmečius Lietuva turi galimybę išlikti kaip tapati tautinė valstybė tik būdama Europos Sąjungos ir NATO sudėtyje. Negalima nubraukti Rusijos demokratėjimo tikimybės tolimesnėje ateityje. Tai labai geidautina Liuksemburgo efekto tikimybė Rytuose. Tuomet ir nedidelės valstybės, kaip Lietuva ir kitos šalys - Rusijos kaimynės, pasijustų saugios. Sparčiai mažėtų agresijos grėsmė regione ir Europoje. Savo ruožtu vyktų atitinkami pokyčiai tarptautinėse ES ir NATO organizacijose. XX amžiuje vykusią dviejų pasaulinių karų patirtis privertė ieškoti oraus ir saugaus tautų ir valstybių sambūvio formų. Išėjis buvo rasta. Tai patvirtina minėtų organizacijų daugiau nei pusės šimtmečio veiklos rezultatai.

Trečiasis pasaulinis karas, kuriame, tikriausiai, būtų panaudoti masinio naikinimo ginklai, pavirstų civilizacijos susinaikinimu mūsų mažoje jaukioje planetoje. Tokios katastrofos negalima pateisinti jokiais politizuotų pseudomokslių –izmų paistalais ar panašaus pobūdžio kvaziteorijomis, skelbiančiomis prievartą ir masinį smurtą pažangos įrankiais. Po šimto metų Lietuva taps aukštų technologijų pramonės, verslo kraštu. Lietuvių kalba, tautinė kultūra neišvengiamos globalizacijos sąlygomis, išliks tvirtu tautinio tapatumo stuburu. Nei danai, nei norvegai per pusę amžiaus neprarado savo identiteto, o atvirkščiai, jį dar labiau sustiprino.

2. Ar jaučiatės esąs Lietuvos bendruomenės narys? Ar galėtumėte su pasididžiovimu ištarti esu lietuvis ir tuo labai didžiuojosi?

Pirmasis klausimas netikslus. Esu septynių bendruomenių-visuomeninių organizacijų narys, tad visos „Lietuvos bendruomenė“ turėčiau suprasti kaip priklausymą lietuvių tautai ar Lietuvos Respublikos piliečių visumai. Ir vienu ir kitu atveju atsakau – taip.

Antrasis klausimas apie pasididžiovimą „esu lietuvis“ slepia savyje okupantų primestą šampą arba savo noru prisiimtą nepilnavertiškumo kompleksą, neva lietuviu skelbtis gali būti gėda. Juk dar nepasibaigusi iš svetur atsibasčiusio apsišaukėlio „pranašo – gelbėtojo“ istorija prasidėjo nuo mėginimo lietuviams įpiršti savipeiką, – esą lietuviai nemoka tvarkytis savo valstybėje. Propagandos ruporai skelbė, kad per vieną, per 11 – 111 – 1111 dienų visos negerovės bus pašalintos. Tikrovė buvo negailestingai tiesmuka ir parodė, kad „gelbėtojas“ buvo tik įžūlus apsišaukėlis šarlatanai, gebėjęs pagal svetur parengtą scenarijų apmulkinti grupę lietuvių. Įsidėmėtina ir tai, kad kvazimesijas net nemėgino gelbėti savo gentainių gimtojoje Urdomoje ar Archangelsko gubernijoje, kur gyvenimo lygmuo nelyginamai žemesnis nei Lietuvoje.

Toks klausimo su savipeikos pamušalu formulavimas ydingas jau vien dėl to, kad jo turinys paneigia prigimtine Dievo duotą tiesą- visos tautos yra visavertės, todėl tiek danas, tiek italas, tiek čečėnas ar čigonas, taigi ir lietuvis ne tik gali, bet ir turėtų, didžiuotis savo tautybe bei savo tautos kultūra. Kiekviena tauta turi pasiekimų, kuriais gali didžiuotis, turi ir nesėkmių, kurias nevisada pavyksta greitai pašalinti.

LDK teisynas - Lietuvos statusas savo turiniu ir dvasia buvo aukščiausio europinio lygio. Lietuviai vieninteliai iš pavergtųjų tautų sukilo prieš sovietinį okupantą ir paskelbė nepriklausomybę 1941 m. birželį. Lietuvių organizuotas ginkluotas pasipriešinimas okupantui truko ilgiausiai. Išsilaikė dešimtmetį – vieni vieni! Tai liudijo pasauliui tautos valią atsikovoti smurtu atimtą nepriklausomybę. Sąjūdžio prikelta tauta pirmoji išsiveržė iš Sovietijos tautų kalėjimo. Pakaks, turime kuo didžiuotis.

3. Ar jus tenkina Lietuvos valstybės kultūros politika? Kas joje jūsų nuomone keistina?

Kultūra kartais atrodo tartum pavainikė. Tautinei kultūrai stokojama dėmesio ir paramos, ypač savivaldos lygmeniu. Teisės aktais nustatytos valstybinės šventės bei atmintinos dienos užuot tapusios natūraliais kultūros keliastulpiais, paliekamos entuziastų rūpesčiui arba savieigai. Šiais metais, pavyzdžiui, žiniasklaidos flagmanai (valstybinė žiniasklaida taip pat!) ignoravo Okupacijos dieną, Tremties ir Birželio sukilimo 65-ąsias metines.

Didžiosios prancūzų revoliucijos laikmetis prienamaisiai suvokiamas iš Victor Hugo romanų. Su senosios Graikijos kultūra lengviausia susipažinti iš Homero Iliados ir Odisėjos. Ne jau per šešiolika Trečiosios Respublikos metų nesirado talentų, gebančių meno kalba pavaizduoti Tautos ir Valstybės naujausias istorijos lūžinius momentus? Būtų radęsi ir operų, ir trilogijų, ir dramų, ir tragedijų ir poemų, bet...Ne buvo valdžios dėmesio, ne buvo ir nacionalinės kultūros strategijos. Dar blogiau – atrodo, kad jos ir nenorėta turėti. Minėtomis temomis, o tai tik pavyzdėlis, nebūta jokių solidžių respublikinių konkursų. Tokio nenoro priežastį nesunku nuspėti. Sovietmečio ūkinė ir "partinė" nomenklatūra tebeleiko savo rankose ne tik ekonomikos, bet ir kultūros valdymo svertus. Žinoma, jeigu okupacijos periodą būtų mėginama vaizduoti kaip Lietuvos valstybingumo surogatą, visuotinai nutylint genocido nusikaltimus, tai padėtis keistųsi. Tokių mėginimų būta. Okupacijos metų atspindinčios memuarinės literatūros kalnas tebeauga, tačiau to nepakanka. Sovietmečiu tautinės kultūros raiška daugeliu atvejų buvo veiksminga pasipriešinimo sovietizacijai ir rusifikacijai forma.

Gerokai apmaudu, kai peržengus juridinę Kovo 11-osios ribą, paaiškėjo, kad kultūros elito stalčiai...tušti. Jau laisvoje Tėvynėje dar vis mėginama pateikti kaip nacionalinės kultūros laimėjimą, beje, fabulos ir režisūros prasme talentingą savispjaudos šedevrą, - filmą "Niekas nenorėjo mirti", kuriame tautos ir valstybės istorija klastojama pagal Kremliaus variantą, skirtą to meto jaunosios kartoms ir užsienio žiūrovams mulkinti.

Kultūros politikos strategija turėtų numatyti priešnuodį masinei kultūrai, propaguojančiai smurtą, seksą, nusikaltimus, lygiai taip pat priemones, demaskuojančias intensyvaus informacijos srauto iš Rusijos tikslus.

4. Ar jus tenkina valstybės švietimo politika? Kas joje keistina?

Švietimas visada sietinas su kultūra tiek bendraja (elgesio), tiek tautine, tiek pasauline. Švietimo politikoje dar vis pasitaiko Antrojo pasaulinio karo vertinimų pagal sovietinį standartą, kuris įpirštas ir Vakarams: buvo vienas okupantas – "fašistinė" Vokietija ir vienas "išlaisvintojas" – Sovietų Sąjunga ir t.t. Turėtų būti laikomasi itin svarbaus lygiagretumo principo. Tik tokiu būdu galima objektyviai vertinti Lietuvos, Baltijos ir kitų kraštų to meto istoriją. Buvo du totalitariniai režimai: komunistų Sovietų Sąjungoje ir nacionalsocialistų Vokietijoje, kurie suplanavo Antrojo pasaulinio karo pradžią ir pasidalijo Rytų Europos nepriklausomų valstybių teritorijas. Iš čia plaukia visa kita, ką tarptautinė teisė įvardija kaip genocido ir karo nusikaltimus, kuriuos įvykdė du tos pačios prigimties pseudosocialistiniai – komunistų ir nacionalsocialistų- totalitariniai režimai. Šiems nusikaltimams nėra senaties.

Lietuvos Mokykla keičiasi pamažu ir gerokai vėluodama. Dar nepakankamai skiriama dėmesio jaunojo piliečio ugdymui. Pasirodė patriotinio - pilietinio ugdymo programų. Tai džiugina. Kvalifikuotų mokytojų pakanka, tačiau auklėtojų – stoka. O tokiais galėtų ir turėtų būti bet kurios disciplinos dėstytojai. Pakanka prisiminti Antrosios Respublikos patirtį. Esame posovietinė, palengva sveikėjanti visuomenė.

Pravartu priminti unikalų akademiko Z. Zinkevičiaus bandymą, kai jis buvo paskirtas švietimo ir mokslo ministru. Pastangos suaktyvinti valstybinę kalbą į lenkų – rusų mokyklose buvo sėkmingos, tačiau į visos Lietuvos Mokyklą įpūsti lietuviškos dvasios nepavyko.

Keturių pasipriešinimo organizacijų pastangomis buvo parengtas ir pateiktas Lietuvos RTV valdybai ir direkcijai istorinių-švietėjiškų savaitinių televizijos laidų, skirtų jaunimui, projektas. Žodžiais jam buvo pritarta, deja, projektas jau antrieji metai blokuojamas. Kodėl? Lietuvos pilietis ugdytinas nacionalinės kultūros pagrindu, siejant jį su ES patirtimi, kurią turėtų papildyti Baltijos šalių XX amžiaus istorinis patyrimas.

5. Kokių permainų Lietuvos valstybės strategijoje reikėtų pageidauti, norint susigrąžinti, masiškai į Vakarus emigruojančią jaunąją Lietuvą?

Emigruojama ne tik dėl ekonominių priežasčių. Jaunoji karta sovietmečiu negalėjo gauti kryptingo, tautine savivoka ir Lietuvos valstybingumo istorine patirtimi grindžiamo auklėjimo, kuris buvo labai stiprus Antrosios Respublikos metais. Tuometinis jaunimas jautė asmeninę atsakomybę už savo šalies gerovę ir valstybės saugumą. Gimtinės trauka ir moralinės skolos bei pareigos Tėvynei jausmai buvo patikimas laidas, kad išvykėliai, užsienyje baigę mokslus ar ten padirbėję, sugrįš. Taip ir būdavo. Masinės emigracijos nebūta, nors Lietuva, ištrūkusi, pasak Lenino, iš "tautų kalėjimo", ekonominiu, kultūriniu, socialiniu požiūriais buvo gerokai atsilikusi nuo vidutinių Europos valstybių. Dviejų dešimtmečių laisvo kūrybinio darbo vaisiai kėlė nuostabą - daugeliu rodiklių prilygome Suomijai ir Danijai. Tačiau pats didžiausias laimėjimas – tai pilietinės visuomenės susiformavimas. Juk Lietuvos valstybė atsikūrė po 123 metus trukusios juodos okupacijos. Tada net Lietuvos vardą garsiai išstarti buvo draudžiama.

Rinkos ekonomika tiesiogiai veikia ir socialinę sferą. Nuo pat Nepriklausomybės atgavimo dėsniai stokota nuosekliai dėmesio vidutinio ir smulkaus verslo plėtrai. Kodėl dėsniai? Ogi todėl, kad stipriai

apsovietintoje Lietuvoje reali valdžia, akylai kontroliuojama iš "centro", buvo "partinės" nomenklatūros rankose. Po Kovo 11-osios vidaus politikos padėtis per trumpą laiką radikaliai pasikeisti negalėjo. Tai atskira plačiašakė tema. Vakaruose gyventojai, besidarbuojantys smulkaus ir vidutinio verslo šakose, sudaro pilietinės visuomenės stuburą. Tai piliečiai, patys savo rankomis ir protu užsidirbantys duoną, patys kuriantys asmeninę gerovę, žinantys, kad jų teisės gina nacionalinė teisė, jaučia gyvą poreikį dalyvauti savivaldoje.

Atgavus valstybingumą ir prasidėjus "prichvatizacijai" iš kompartinės nomenklatūros veikiai atsirado nuvorių, o iš pastarųjų – oligarchų, kurie nebuvo ir nėra suinteresuoti brandžios pilietinės visuomenės kūrimu. Vidutinis ir smulkus verslas tebeslopinamas. Pilietinė visuomenė formuojasi ir bręsta anaipol ne oligarchų valdomuose koncernuose ir ne stambiųjų žemvaldžių latifundijose, o būtent, vidutinio ir smulkaus verslo sferoje, kur piliečiai jaučiasi ekonomiškai nepriklausomi. Jaunosios piliečių kartoms turėtų būti sudarytos palankios sąlygos ne tik savo jėgomis siekti asmeninės gerovės, bet ir pajusti asmeninę atsakomybę už šalies likimą aktyviai dalyvaujant savivaldoje, kas be ko, ir valstybės valdyme.

6. Lietuva dažnai įvardijama kaip pirmaujanti pagal savizudybių skaičių? .Kodėl taip yra ir ką daryti kad būtų kitaip?

Apie depresijos priežastis iš dalies atsakyta aukščiau. Silpna, išbalansuota posovietinės visuomenės moralė – tiesioginė okupacijos pasekmė. Nederėtų manyti, kad sovietmečiu prievarta brukto buldozerinio ateizmo pasekmės atkūrus valstybingumą tuojau pat prašapo. Išin sunkiomis sąlygomis Gulago belaisviai ir tremtiniai, vilkdami katorgos jungą, badaudami, šaldami, sirgdami nesižudė, o iš paskutinių jėgų stengėsi išgyventi, turėdami tikslą kada nors sugrįžti į pavergtą Tėvynę. Šios stebinančios dvasios jėgos šaltinis buvo krikščioniškoji moralė ir tautinės- pilietinės vertybės. Gulage savižudžių tautiečių neteko sutikti, išskyrus vieną retą atvejį, kai kalėjime persirėžęs gyslas, nusižudė partizanas, bijodamas, kad neatlaikys čekistų kankinimų ir bus priverstas išduoti bendražygius. Tokia mirtis prilygsta garbingai kario žūčiai kautynių lauke.

Verta prisiminti Antrosios Respublikos patirtį. Visuomenės moralės lygmenį formavo ir palaikė keturi stulpai: Šeima, Mokykla, Bažnyčia, Kariuomenė. Gyvename visai kitokį metą, kai kiekvieno minėto dėmens svorio funkcija gerokai pasikeitė, tačiau neišnyko. Reikėtų parengti viziją, kaip dabartinėmis sąlygomis efektyviau suderinti šiuos dėmenis, taip pat ir kitus neišvardytus. Po to sudaryti veiksmų programą. Tai ne trumpalaikis vyksmas.

7. Ar jus tenkina tai, kaip Lietuva pateikia save žiniasklaidoje ir televizijoje?

Spauda ir televizija neproporcingai daug skiria vietos smurtui, seksui, nusikaltimų propagandai. Neretas politikas mėgsta šnekėti tik apie visuomenę varginančius sunkumus ir negeroves, negailėdamas pažadų, bet negailėdamas pasigirti, ką jis pats yra gero padaręs. Savipeikos ir saviniekos daigų puoselėjimu suinteresuoti valstybingumo neigėjai. Dar visai neseniai tūlas apsimetėlis svetimkalbis „gelbėtojas“ nerausdamas tikino, kad lietuviai savo valstybėje tvarkytis negeba, o jis turįs receptą per vienuolika dienų... Apie tai jau rašiau. Didžiatiražinė spauda, padaugindama tamsių spalvų, kuria nepalankų šalies įvaizdį. Taip sudaroma palanki dirva tarpti dar vis neišnykstančiam mitui „prie ruso buvo geriau“. Po kurio laiko, kaip Pilypas iš kanapių, būtinai atsiranda naujas „gelbėtojas“. Brandžioje stabilioje pilietinėje visuomenėje tokie reiškiniai absoliučiai neįmanomi. Posovietinių visuomenių gretoje, nemalonu tai konstatuoti, Lietuva ...pirmauja.

Ižvalgesniems piliečiams ne be pagrindo susidaro įspūdis, kad ne tiek mūsų valdžia prastai rūpinasi visuomenės moraline būsena, kiek nedraugiška svetima jėga stengiasi palaikyti visuomenėje neigiamas nuotaikas. Dažniausiai aktyvuojama savipeika, neretai ir savinieka, nepasitenkinimas laisvėmis, apie kurias okupacijos metais net garsiai pagalvoti buvo pavojinga.

Kai žiniasklaidoje akcentuojamos tik neigiamybės: nusikaltimai, smurtas, žudynės, plėšimai, korupcija, piktnaudžiavimas valdžia, biurokratų savivaliavimas, girtavimas ir kitokie tamsūs buities faktai, tai ilgainiui visuomenė pripratinta laikyti nusikaltimus lygiaverte gyvenimo dalimi. Žmonės tampa mažiau jautrūs tokioms žinioms, o dar nesusitupėjusiam jaunimui - tai pati tikroji nusikaltimų mokykla.

8. Kokios lietuvių nacionalinės savybės gražiausios, o kokios ne?

Aukštai vertinu lietuvių pakantumą ir pagarbą kitų tautų kultūrai, gebėjimą susivienyti didelės grėsmės akivaizdoje, gimtosios kalbos ir tautos tradicijų puoselėjimą.

Kelia pagrįsto nerimo baimė būti valstybe, jaustis lygiavertiu kitataučiams. Ypač bjauroja lietuvių iš rusų perimtas įprotis keiktis genitalijų variacijomis ir svetimžodžiais, niekinančiais moterį, dažniausiai motiną. Niekuo

negalima pateisinti dažnokai pasireiškiančios savipeikos ir dar blogiau – saviniekos. Šios sąvokos nepainiotinos su pagrįsta savikritika.

9. Lietuvos kultūros, istorijos ar visuomenės veikėjas, kuris yra Jums autoritetas ir kodėl?

Autoritetų ne vienas, kitaip ir būti negali. Kultūros ir mokslo srityje -Martynas Mažvydas ir Abraomas Kulvietis – lietuvių raštijos pradininkai. Pastarasis 1539 m. Vilniuje įsteigė pirmąją Lietuvoje europinio tipo aukštesniąją mokyklą. A.Kulvietis suvokė, kad lenkėjančiai Lietuvai reikia mokyklos, kuri ugdytų lietuvių šviesuomenę ir kurioje mokomoji kalba būtų lietuvių. Kolegija buvo įsteigta, tačiau prasidėjus persekiojimams, mokykla nustojo veikti. Jos steigėjas buvo priverstas pasitraukti iš Lietuvos. A.Kulvietis sėkmingai darbavosi Karaliaučiaus universiteto profesoriumi. Iš ilgokos autoritetų eilės, nemenkindamas kitų, paminėsiu tik du -akademiką Zigmą Zinkevičių už mokslo darbus lietuvių dirvonuose ir tragiškai žuvusį prof. Vytautą Kubilių vaisingai dirbusį Piliečių chartijos baruose.

Istorinės asmenybės – karalius Mindaugas, pirmasis iš Lietuvos valdovų suvokęs, kad Tautos ir Valstybės išlikimo laidas – Vakaruose, o ne Rytuose; tautos patriarchas Jonas Basanavičius – nuosekliausias tautinio atgimimo žadintintojas; Juozas Brazaitis –Birželio sukilėlių sudarytos Laikiniosios vyriausybės premjeras, aktyvus lietuvių išėivijos veikėjas; generolas Jonas Žemaitis – vienintelės teisėtos valdžios okupuotoje Lietuvoje vadovas, svarbaus Lietuvos valstybės teisės akto – 1949 m.vasario 16 d. Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos Deklaracijos pirmasis signataras; prof. Vytautas Landsbergis – pirmasis Sąjūdžio lyderis, po 1990 m. Kovo 11-osios tapęs pirmuoju Trečiosios Respublikos vadovu.

10.Kokiais moraliniais principais vadovaujatės savo gyvenime?

Moralinių principų taip pat keli. Nenorėdamas būti klaidingai suprastas, jų nevardysiu. Tačiau paminėsiu tris aksiomas, dėl kurių tikrumo ar teisėtumo nelinkęs leisti į jokias diskusijas: Tauta pati sprendžia savo likimą; Lietuvos nepriklausomybė - didžiausioji vertybė, o priešinimasis agresijai ir smurtui – teisėta kiekvieno piliečio pareiga, nes plaukia iš paties Dievo duotos prigimties. Moraliniai principai vienaip ar kitaip siejasi su šiomis aksiomomis.

Bernardinai.lt

<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/51947>